

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА
ОДЕСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

В. І. Захарченко, Н. М. Корсікова, М. М. Меркулов

ІННОВАЦІЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Рекомендовано

*Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України
для студентів вищих навчальних закладів*

Київ
«Центр учбової літератури»
2012

УДК 338.24(075.8)
ББК 65.290-21я73
3-38

*Гриф надано
Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України
(Лист № 1/11-4461 від 02.06.2011 р.)*

Рецензенти:

Грузнов І. І. - доктор економічних наук, професор кафедри економіки підприємств Одеського національного політехнічного університету;

Котлубай О. М. - доктор економічних наук, професор, заступник директора Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України;

Сахацький М. П. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри менеджменту і маркетингу Одеської державної академії будівництва та архітектури.

Захарченко В. І., Корсікова Н. М., Меркулов М. М.

3-38 Інноваційний менеджмент: теорія і практика в умовах трансформації економіки. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 448 с.

ISBN 978-611-01-0280-3

Навчальний посібник написаний відповідно до програми вивчення курсу «Інноваційний менеджмент». Автори розглядають сучасний механізм управління інноваційними процесами на різних рівнях економіки в нових умовах трансформації ринку і конкуренції.

Посібник розрахований на студентів і викладачів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів усіх форм навчання та фахівців-практиків, що займаються питаннями інновацій.

УДК 338.24(075.8)
ББК 65.290-21я73

ISBN 978-611-01-0280-3

© Захарченко В. І., Корсікова Н. М.,
Меркулов М. М., 2012.
© Центр учбової літератури, 2012.

ЗМІСТ

Передмова	7
РОЗДІЛ 1. СУТНІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА ІННОВАЦІЙ ТА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	9
1.1. Інновації та економічне зростання	9
1.2. Поняття та класифікація інновацій	19
1.3. Становлення та сучасні тенденції розвитку інноваційних теорій	24
1.4. Сутність, об'єкти та суб'єкти інноваційної діяльності. Етапи інноваційного процесу	32
1.5. Джерела та методи генерування нових ідей (новацій)	37
<i>Контрольні запитання</i>	<i>50</i>
РОЗДІЛ 2. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ	51
2.1. Рівні модернізації в системі світової економіки та сучасні моделі інноваційного розвитку	51
2.2. Сутність і напрями державної інноваційної політики	63
2.3. Інституційне забезпечення інноваційної діяльності в Україні	71
2.4. Методи і засоби впливу держави на інноваційні процеси	74
2.5. Досвід державного регулювання інвестиційно-інноваційної діяльності в країнах з розвинутою ринковою економікою	78
2.6. Вплив глобалізації на інноваційні процеси в економіці України	91
<i>Контрольні запитання</i>	<i>102</i>
РОЗДІЛ 3. СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВА.	103
3.1. Інновації як умова стабільності і розвитку підприємства	103
3.2. Інноваційна функція підприємства	107
3.3. Сутність, основні поняття та функції інноваційного менеджменту	112

3.4. Організаційно-економічний механізм інноваційного розвитку підприємства	124
<i>Контрольні запитання</i>	131
РОЗДІЛ 4. ФАКТОРИ УСПІШНОСТІ НОВОВВЕДЕНЬ	132
4.1. Сприйнятливість організації до нововведень	132
4.2. Техніко-організаційний рівень виробництва	138
4.3. Інноваційний потенціал підприємства як основа і результат інноваційного розвитку підприємства	145
4.4. Інноваційна інфраструктура.	152
4.5. Мотиваційний механізм активізації інноваційних процесів . . .	158
4.6. Причини і методи подолання опору організаційним змінам . . .	163
<i>Контрольні запитання</i>	171
РОЗДІЛ 5. ПЛАНУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	172
5.1. Інноваційна політика підприємства	172
5.2. Стратегічне планування інноваційного розвитку	178
5.3. Планування і реалізація інноваційних проєктів	192
5.4. Використання методу програмно-цільового управління в інноваційному менеджменті.	196
<i>Контрольні запитання</i>	208
РОЗДІЛ 6. ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.	209
6.1. Організаційні основи розробки і впровадження інновацій	209
6.2. Методологічні підходи до формування організаційної структури управління.	235
6.3. Зміст процесу формування організаційної структури.	246
6.4. Місце малого підприємництва і промислово-виробничих комплексів в інноваційній діяльності.	248
6.5. Сучасні організаційні форми інноваційних підприємств	255
<i>Контрольні запитання</i>	263
РОЗДІЛ 7. МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ РОЗРОБКИ І ВПРОВАДЖЕННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ ІННОВАЦІЙ.	265
7.1. Типи і властивості управлінських інновацій	265
7.2. Організаційне проєктування	270
7.3. Бенчмаркінг	279

7.4. Реінжиніринг бізнес-процесів	282
7.5. Реструктуризація підприємства	285
<i>Контрольні запитання</i>	291
РОЗДІЛ 8. МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ООНОВЛЕННЯМ ПРОДУКЦІЇ	292
8.1. Життєвий цикл інновації	292
8.2. Оцінка технічного рівня нових виробів як основа управління оновленням продукції	295
8.3. Розробка загальної концепції виробу	297
8.4. Науково-дослідні роботи	299
8.5. Конструкторська підготовка виробництва	301
8.6. Технологічна та організаційно-технічна підготовка виробництва	303
8.7. Освоєння, зростання, зрілість і спад випуску нових виробів, експлуатація та ліквідація продукції	307
<i>Контрольні запитання</i>	310
<i>Завдання для самостійного виконання</i>	310
РОЗДІЛ 9. ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	313
9.1. Види і джерела фінансування інноваційної діяльності	313
9.2. Система державного фінансування і стимулювання НДДКР у провідних країнах світу	319
9.3. Місце венчурного капіталу в інноваційному розвитку підприємства	324
9.4. Фінансування інноваційних проектів	334
9.5. Особливості лізингового фінансування інноваційних проектів	340
<i>Контрольні запитання</i>	350
РОЗДІЛ 10. ПАТЕНТНО-ЛІЦЕНЗІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ІННОВАЦІЙНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ	351
10.1. Роль і види інтелектуальної власності	351
10.2. Забезпечення правової охорони об'єктів промислової власності	355
10.3. Передавання прав на використання об'єктів промислової власності	358
10.4. Франчайзинг	365
<i>Контрольні запитання</i>	373

РОЗДІЛ 11. ОБҐРУНТУВАННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ І РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ІННОВАЦІЙ	374
11.1. Основні підходи до обґрунтування результативності інновацій	374
11.2. Оцінка рівня ризику інновацій	379
11.3. Визначення ефективності інноваційного проекту	382
11.4. Оцінка ефективності організаційних проектів	392
<i>Контрольні запитання</i>	<i>396</i>
Завдання для самостійного виконання	398
Тестові завдання для підсумкового контролю	402
Предметний покажчик	417
Літературні джерела	423
Додатки	428

ПЕРЕДМОВА

Тенденції та явища, що сьогодні багато в чому визначають стан української економіки — структурні і галузеві проблеми виробництва, його велику ресурсну залежність, ситуаційність економічного зростання, необхідність диверсифікованості, погрозу спаду у зв'язку з нестабільністю паливно-енергетичного ринку, панування неконкурентоспроможних товарів і послуг, що виробляються в країні, — є насамперед наслідком низького рівня інноваційного розвитку.

Така ситуація склалася на тлі того, що в Україні все ще існують визнані у світі наукові школи, які, незважаючи ні на що, не припиняють процес генерації нових знань, технологій, інноваційного капіталу. Однією з основних невирішених проблем залишається відсутність умов для того, щоб вже наявні науково-технологічні досягнення стали об'єктом економічних відносин. Власне, об'єднання відокремлених ланок «наука» і «виробництво», спрямоване на технічну і технологічну модернізацію національної економіки, і є головним завданням інноваційної моделі, задекларованої як стратегічна мета економічної політики нашої держави в найближчій перспективі.

Проблема формування відповідних механізмів завжди перебувала у центрі уваги провідних науковців ще від початку розвитку промисловості, і розглядалася такими вченими, як А. Сміт, Р. Солоу, Е. Денісон, Ж. Кондорсе, Н. Кондрат'єв, Й. Шумпетер, К. Фрімен, Д. Кларк, Л. Суїте і багато інших. В умовах трансформаційної економіки розв'язанням питання формування ефективних механізмів, спроможних забезпечити стійке економічне зростання на підставі використання досягнень науково-технічного прогресу, займались провідні вітчизняні та зарубіжні вчені: О. І. Амоша, І. В. Алексєєв, Б. В. Буркинський, М. П. Войнаренко, С. Ю. Глазєв, І. І. Грузнов, С. Б. Довбня, В. І. Дубницький, С. М. Ілляшенко, С. Д. Іл'єнкова, Д. С. Львов, І. І. Мазур, Ю. М. Осипов, І. П. Продіус, О. В. Руднева, Р. А. Фатхутдінов, Г. Г. Фетисов, А. І. Яковлев та ін.

Проте аналіз стану і тенденцій розвитку вітчизняної економіки дозволяє зробити висновок, що на даний час в Україні відсутні ефективні механізми для проведення масштабних технологічних змін. З метою

формування технологічних систем рівня найбільш економічно розвинених країн потрібен системний підхід до створення організаційно-економічних механізмів, здатних не тільки продукувати нововведення, а й перетворювати їх на інновації.

Це завдання не може бути доведено до потрібного результату без побудови відповідної системи інноваційного менеджменту, і тому потребує пильної уваги до формування сучасного професіоналу з цих питань — інноваційного менеджера.

Сучасні проблеми інноваційного менеджменту за суттю багатопланові та суперечливі. Властивість багатоплановості перш за все пов'язана з необхідністю усвідомити й реалізувати єдині принципи управління на різних рівнях виробництва і реалізації продукції. Світовий досвід доводить, що створення окремих розрізнених інноваційних структур, якими б ефективними в господарському відношенні вони не були, не може бути стратегічною метою інноваційного розвитку економіки держави. Слід створювати в державі інноваційну систему як комплекс законодавчих, організаційних, виробничих, кадрових, комерційних факторів і об'єктів, що визначають здатність суспільства формувати передумови і сприяти нововведенням. Тільки за таких умов можна сподіватися, що будуть створені сприятливі обставини для розвитку інноваційних процесів, як послідовність творчих, виробничих і комерційних актів, що в сукупності сприяють появі соціально значимих нововведень. І саме такі нововведення, що мають підвищені споживчі якості й дозволяють вирішувати актуальні соціальні, економічні питання, що в результаті сприятиме зміцненню національної економіки.

Дослідження інноваційних процесів свідчать, що в середньому з трьох тисяч не до кінця доведених, «сирих», ідей тільки одна приведе до комерційного успіху. Отже, треба добре орієнтуватися в океані ідей і тверджень, щоб хоча б одна з них виявилася, з одного боку, плідною, а з другого — реалізованою. І це — завдання інноваційного менеджера. Врешті-решт інновація — це союз між ідеєю необхідності та ідеєю технічних можливостей.

У даному посібнику автори розглядають сучасний механізм інноваційної діяльності за умов безперервної трансформації суспільства, ринку, умов конкуренції через призму проблем сучасного підприємства.

Посібник відображає досвід авторів у викладанні курсу «Інноваційний менеджмент» у трьох національних університетах м. Одеси.

Автори будуть вдячні читачам за зауваження та побажання з точки зору удосконалення викладення цієї важливої навчальної дисципліни в умовах реалізації інноваційно-інвестиційної моделі розвитку вітчизняної економіки.